MUNI
LAW

Posudek oponenta diplomové práce

Student: ..... Terézia Lazarová

Studijní program a obor ..... Právo a právní věda / Právo

Název práce: ..... Judicial Dialogue That Wasn't: Failure to Submit a Preliminary Reference in the Case Law of the Czech Constitutional Court

Vedoucí diplomové práce: ..... Zuzana Vikarská

Oponent diplomové práce: ..... Robert Zbíral

Rok odevzdání práce: 2023

Náročnost tématu práce

Před necelým půlrokem jsem oponoval diplomovou práci Michala Kovalčíka, zabývající se institutem konkrétní kontroly ústavnosti Ústavním soudem (ÚS). Práce to byla velmi podnětná, přes její kvalitu jsem k ní nicméně měl řadu připomínek. Když jsem si nyní posudek zpětně četl, přijde mi, že je v mnoha ohledech aplikovatelný i na nyní hodnocený text Terézie Lazarové.

I v tomto případě totiž začnu chválou a přiznávám, že s diplomkou jsem si užil mnoho (je ostatně dlouhá téměř 150 stran…) příjemně stráveného času. V obecné rovině práce naplňuje všechny náležitosti odborného textu: řeší relevantní a doposud nepříliš akcentovaný výzkumný problém, má stanovené úzké téma a jasně definované výzkumné otázky, snaží se o kombinací různých výzkumných přístupů, shromažďuje data, přináší vlastní závěry. Krátce vyjádřeno, takto pojatá diplomka perfektně potvrzuje přetrvávající užitečnost tohoto institutu (byť asi lépe ve formě volitelné části státní závěrečné zkoušky – nedokáži si představit, že této úrovně by měli dosahovat všichni studující), který má osvědčovat osvojení si pokročilých dovedností v psaní odborných textů.

Vyjádřené pozitivní rámcové zhodnocení využiji ke klasickému koperníkovskému obratu. Jelikož předpokládám, že kolegyně Lazarová při takto kvalitní diplomce má ambice věnovat se právní vědě i nadále, mohu ji věřím brát nikoliv jako „běžnou“ diplomantku, ale spíše partnera v odborném diskurzu. Ve zbytku posudku se tudíž kriticky zaměřím především na dle mého názoru slabší stránky textu. Zároveň musím pro transparentnost doplnit, že tentokrát jsem v probírané problematice osobně zainteresován, neboť jsem jako asistent soudce Vojtěcha Šimíčka autorem konceptů v diplomce mnohokrát diskutovaných nálezů *ČSOB* a *Vinařství u Kapličky*. Jelikož jsou obě rozhodnutí diplomantkou v zásadě oceňována, nebudou doufám mé výtky k práci brány jako kyselé hrozny

Náročnost zvoleného tématu je obtížné určit. Role ústavních soudů při podávání předběžných otázek je v zahraničí celkem široce diskutována, stejně tak i domácí odborná obec se problematikou zabývala a zabývá. Na druhou stranu zvolené zpracování je vskutku originální a náročné na realizaci – jak ale dále vysvětlím, nejsem

si jistý, zda vydané jistě nemalé náklady (časové, intelektuální atd.) přinesly odpovídající zisky.

Splnění cílů práce

Cílem práce bylo analyzovat judikaturu ÚS týkající se povinnosti předložit předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU (SDEU). Volba jednopřípadové studie mi připadá s ohledem na divergenci v postavení i přístupu ústavních soudů členských zemí rozumná, obdobně oceňuji pouze kratší (avšak přesvědčivý!) rozbor institutu předběžné otázky jako takové. Jádro práce diplomantka rámuje třemi výzkumnými otázkami, což logicky znamená, že textu chybí jednotící (zastřešující) výzkumná otázka. Toto opomenutí by asi nevadilo, za větší nedostatek považuji určitou nelogičnost zmíněných tří otázek, které mi připadají zformulovány spíše ex post podle toho, kam se výzkum diplomantce ubíral. Typicky pokud se první výzkumná otázka ptá, jak vnímá ÚS svou roli v proceduře podávání předběžných otázek, nedává mi smysl, aby se v druhé výzkumné otázce řešilo, jestli ÚS sám sebe vidí jako podporovatele soudního dialogu (tato otázka je jen úzkou výsečí otázky první). Podobně to platí i pro otázku třetí,
V souhrnu nicméně není pochyb o tom, že text se položeným otázkám zevrubně věnoval a také je zodpověděl, tudíž cíle diplomky považuji za naplněné. Na druhou stranu nelze přehlédnout, že ambice diplomky z hlediska šíře záběru i zobecnitelnosti byly nutně vzhledem k přirozeným limitům jednopřípadových studií omezené.

Teoretická a obsahová část práce

Ke způsobu zpracování diplomky a jejímu obsahu mám dvě námitky obecnějšího rázu a poté několik z nich plynoucích dalších postřehů, dále se je pokusím ve stručnosti představit (detaily by bylo asi efektivnější probrat jinou formou než písemně)

1) První problém mám s celkovým konceptem práce. Ta stojí na normativním východisku, že ÚS chybně vnímá český a unijní právní řád jako dva oddělené systémy, díky čemuž je jeho judikatura (zde zjednodušuji) k řešení předběžných otázek rovněž nesprávná a nezohledňující požadavky SDEU. Tuto kritiku pokládám za nespravedlivou. Rozumím první části teze, ostatně sám bych právo EU (minimálně primární) raději viděl jako součást referenčního rámce ústavnosti (srv. analogii s Úmluvou). Realita je nicméně odlišná a je založena ustálenou plenární judikaturou. Pokud se nemýlím, tak všechna rozhodnutí týkající se (ne)položení předběžných otázek mají základ v ústavních stížnostech a byla řešena senáty. Ty tedy, ač by si myslely cokoliv, musí z reality oddělených systémů vycházet a svou judikaturu tomu přizpůsobit (senát nemůže změnit judikaturu pléna a nedokáži se představit, že by senát na daném „podvozku“ žádal plénum o změnu jeho přístupu k právu EU). Uvedené znamená, že v práci diskutovaných případech prostě ÚS není oprávněn postupovat jako „tradiční“ soud poslední instance a aplikovat kritéria CILFIT, neboť právo EU z podstaty plenární judikatury nemohlo být ve hře – to je ostatně myšlenka vyjádřená v nálezu ČSOB. To lze odmítat ve smyslu „dělejme to de lege ferenda jinak“, nikoliv to ale používat jako měřítko pro odsouzení vydaných rozhodnutí, neboť tím bychom vlastně tvrdili, že soudci

zpravodajové (senáty) by neměli respektovat vlastní judikaturu (a tedy platné právo). Je mimochodem zajímavé, že diplomantka si možná tuto koncepční námitku vnitřně uvědomovala a snad i proto opakovaně citovala myšlenku Pavla Rychetského naznačující, že přístup ÚS k právu EU není správný – bohužel pro ni soukromé názory předsedy ÚS vyjádřené v jakémsi rozhovoru judikaturu ÚS nemění

2) Druhý problém mám se zvolenou metodologií. Diplomka se snaží nabídnout empirickou analýzu veškeré judikatury ÚS týkají se zvolené problematiky, přičemž na ni aplikuje makro-meso-mikro přístup použitý týmem kolem K. Šipulové. Nemohu si pomoci, ale ač tradičně hájím metodologickou rigoróznost, v tomto případě mi zvolené pojetí přijde až samoúčelně sofistikované a ve výsledku nepřesvědčivé. Celkový počet rozhodnutí totiž dosahuje pouze stovky, tři čtvrtiny z nich má formu usnesení pro zjevnou neopodstatněnost s nutně omezenou (eufemisticky řečeno) argumentací o problematice předběžné otázky. Jestliže pak ze zhruba dvou desítek zbylých rozhodnutí zjistíme, že mnohé pouze replikují podobné schéma případů (zpoždění za lety, moldavská vína), rázem se ukáže, že analýza judikatury ÚS sestává toliko z několika leading cases. Přes pokus diplomantky o vysvětlení jejího přístupu v tabulce č. 1 na s. 58 jsem nebyl z obsahu textu schopen pochopit užitečnost rozlišování mezi makro-meso-mikro analýzou [konkrétní příklad: opravdu je „analýza“ (v uvozovkách proto, že šlo pouze o třídění rozhodnutí na dvě skupiny) 100 rozhodnutí makro, zatímco „analýza“ (v uvozovkách proto, že v ní jde pouze o identifikaci čtyř kritérií“) 65 rozhodnutí meso?], ostatně sama autorka některé úrovně analýzy u vybraných výzkumných otázek vynechává (srv. titulky podkapitol). Potvrzení kvantitativně malého a kvalitativně vyprázdněného vzorku potvrzuje rovněž vyznění většiny tabulek a grafů, ústící ve sloupečky o velikosti několika málo případů, připomínajících spíše příslovečné dělení vlasů bez jakéhokoliv zobecnění (srv. např. grafy na s. 62 či 81). Krátce shrnuto, ač je mi snaha o zachycení celkového obrazu tématu včetně vymetení těch nejmenších temných zákoutí sympatická, ve výsledku mi přijde upřímně méně přehledná a přesvědčivá ve vztahu k problematice pozice ÚS k podávání předběžných otázek, než v literatuře se vyskytující case-notes kritizující jednotlivé nálezy (Stehlík, Boháček atd.).

Zmíněné obecné námitky se pak propojují a odráží v řadě dílčích diskutabilních tvrzení/závěrů, z nichž s omluvou za nesouvislost vybírám pouze některé:
- Na několika místech se text snaží prezentovat otázku (problém), která se ukázala po provedeném výzkumu čistě virtuální, přesto byl její výklad do práce zařazen – srv. např. sekci rozebírající, zda rozhodnutí některého ze senátů obecných nejsou více napadána z důvodu (ne)podání předběžné otázky (kap. 5.2.2).
- Obdobně umělý mi přijde „objev“ upozorňující na rozdílnou kvalifikaci základních práv při zrušujících nálezech. Ohlédnu od toho, že dle mých zkušenosti řada asistentů (soudců) nerozlišuje mezi termíny „právo na spravedlivý proces“ a „právo na soudní ochranu“, případně mezi obecným čl. 36 LZPS a jeho jednotlivými součástmi v následujících článcích. Hlavně ale i kdyby označoval ÚS porušená práva bezchybně, autorka nevnímá faktické odlišnosti mezi případy. Např. pokud ÚS ruší kvůli nedostatečnému odůvodnění nepředložení předběžné otázky, pak se jedná o porušení čl. 36 odst. 1 LZPS. Nevíme totiž ještě, kdo měl být zákonným soudcem (obecný soud to prostě chybně neřešil). Odkaz na čl. 38 odst. 1 LZPS je případný ve chvíli, kdy obecný soud problematiku předběžné otázky (výkladu práva EU) diskutoval, činil tak ale neudržitelně nebo svévolně (pak ÚS říká, že se zeptat měl a zákonný soudce sedí v Lucemburku).

- Kritérium významu právní otázky pro jednotu práva EU diplomantka dezinterpretuje. ÚS jasně řekl, že se nemá cenu ptát na výklad práva u případů „jedinečných bez obecnějšího dopadu na unijní právní řád“, což musí obecný soud přesvědčivě vysvětlit – není tedy pravdou, že by kritérium mělo být subjektivní a vyžadovalo „podrobný výklad a aplikaci práva EU“ (což dokonce diplomantka označuje na s. 71 za výslovný právní názor ÚS!). V praxi byla navíc podmínka vyvozena na konkrétním případu ČSOB, u kterého bylo očividné, že daná situace jinde v EU v minulosti nenastala a již ani nenastane (banky řeší zahraniční pobočky dle nové legislativy jinak). Jakým způsobem v tomto případě ohrozilo nepoložení předběžné otázky jednotu práva EU? Argument okolnostmi rozhodnutí *Costa* je falešný, doktríny typu přednosti práva EU či přímé aplikovatelnosti mohl SDEU vytvořit v zásadě na podvozku libovolného případu.
- Autorka míjí terč také v případě kritéria podmínky aktivního zapojení účastníků. Přehlíží, že ÚS jej používá ve vztahu ke kvalitě odůvodnění, tj. pokud stěžovatel tvrdí, že obecný soud nereagoval na námitku X, musel logicky danou námitku vznést (jde o obdobu opomenutého důkazu, který není možné „vytáhnout“ až u ÚS, mimochodem srv. i obecnou podmínku materiální subsidiarity argumentace, viz za všechny nález ze dne 2. 8. 2022 sp. zn. III. ÚS 377/20). Těžko může ÚS ex post holisticky přezkoumávat, nakolik obecný soud sám od sebe (ne)myslel na předběžnou otázku, neboť by k tomu musel využít práva EU jako referenčního rámce (srv. obecnou námitku č. 1 výše).

Formální úroveň práce

K formální úrovni práce nemám výtek, snad jen u citování mi není jasné, proč u některých publikací či rozhodnutí chybí odkaz na konkrétní strany.
Byť nejspíš již začnu být řazen do skupiny konzervativních národovců, neztotožňuji se se s rozhodnutím autorky psát práci v angličtině. Diplomka zpracovává působení českého ÚS, vydávajícího rozhodnutí v češtině, většina citované literatury je také v češtině. Jaká je za těchto podmínek přidaná hodnota angličtiny? Po mém soudu naopak pochopení sdělovaných informací oslabuje, nehledě na to, že dominantní část potenciálních čtenářů diplomky bude místních a cizí jazyk je spíše odradí. Samozřejmě nevylučuji, že by problematika mohla zaujmout též zájemce mimo ČR, pak by ale beztak muselo dojít k výrazné transformaci textu co do jeho délky (zkrácení do článku) a obsahu (např. ve smyslu zapojení komparace).

Návrh klasifikace diplomové práce

Jak jsem předeslal, vyslovené kritické komentáře odpovídají standardnímu pojetí recenzního řízení odborných publikací. Zároveň samozřejmě neumenšují mé přesvědčení, že text bude patřit z mnoha výše pouze krátce zmíněných důvodů k těm nejlepším, jaké byly na katedře tento akademický rok odevzdány. Diplomka proto splňuje náležitosti na ni kladené a navrhuji ji hodnotit mezi stupni A a B.

Stupeň	**označení**	**Hodnota**
Výborně	A	1

Stupeň	označení	Hodnota
Velmi dobře	B	1,5
Dobře	C	2
Uspokojivě	D	2,5
Vyhovující	E	3
Nevyhovující	F	4

Doporučení pro rozpravu

Případnou diskuzi u obhajoby bych navrhoval vést k shora formulovaným námitkám k diplomové práci. Mimo to si pak dovoluji položit následující otázku: Věnujete se požadavku ÚS na obecné soudy, aby jejich výklad práva EU nebyl svévolný či neudržitelný. Tvrdíte, že spolu se sebeomezením ÚS nepodávat předběžné otázky v řízení o ústavních stížnostech může být výsledkem tohoto kritéria vytvoření judikatury ÚS odporující rozhodování SDEU. Můžete vysvětlit, v čem přesně tato hrozba spočívá a jak by se mohla konkrétně v praxi naplnit?

V Brně dne 2. září 2023

oponent diplomové práce